

KASB-HUNARGA YO'NALTIRISH TA'LIMI VA O'RTA MAKTAB O'QUVCHILARI OQIMI MEHNAT BOZORIGA YO'NALTIRILGANLIK ASOSIDA

Nurmuxammedova Madina Akmalovna

Oriental Universiteti Ta'lim menejmenti yo'nalishi magistranti

ANNOTATSIYA

Kasbiy yo'nalish bo'yicha ta'limga yuqori maktab o'quvchilari mutaxassislari va jamoatchilik tobora ko'proq e'tibor qaratmoqda. Bundan tashqari, litsey va kasb-hunar ta'lim muassasalarida talabalarga yordam berish uchun ta'lim va ta'lim tizimida munosib kasb tanlash va mehnat bozori talablarini qondirishni amalga oshirishga qaratilgan mutaxassislari uchun trening dasturi yo'q. Shu sababli, kasbga yo'naltirish ta'limini o'z ichiga olgan tadqiqotlar va o'rta maktab o'quvchilariga mos bo'lgan chora-tadbirlarni aniqlash kerak. Shu bilan birga, bu juda yuqori professional tayyorgarlikka ega mutaxassislarni talab qiladigan fanlararo soha bo'lib, kasb-hunarga yo'naltirish bo'yicha ta'lim va o'rta maktab talabalari oqimini O'zbekistondagi ta'lim innovatsiyalari talablariga javob berish uchun tayyorlashni anglatadi.

Kalit so'zlar: Kasb-hunarga yo'naltirish ta'limi, ta'lim oqimi, o'rta maktab, kasb-hunar ta'limi.

ABSTRACT

Higher school students, professionals and the public are paying more and more attention to vocational education. In addition, there is no training program for specialists in the education and training system to help students choose a suitable profession and meet the demands of the labor market in lyceum and vocational educational institutions. Therefore, there is a need for research that includes career guidance education and to identify interventions that are appropriate for high school students. At the same time, it is an interdisciplinary field that requires specialists with a very high level of professional training. means

Key words: vocational education, educational stream, secondary school, vocational education.

KIRISH

Turli kasblarga ega dunyoda o'quvchilar o'zlarining qobiliyatlariga mos keladigan kasbni tanlashlari kerak bo'ladi. Biroq, o'rta maktab o'quvchilari duch keladigan qiyinchiliklar kasbiy ta'lim olishga chaqiradi. Ya'ni, o'quvchilarning malakasiga mos keladigan yo'naltiruvchi ta'lim va kasbga yo'naltirish chora-tadbirlari, ularning kuchli tomonlari va shaxsiy kelib chiqishi, shuningdek, mehnat

bozori talablariga javob berishi kabi muammolarni hal qilishga yordam beradigan kasb-hunarga yo'naltirish dasturiga muhtojdir. Iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida kadrlar tayyorlash nuqtai nazaridan kasb-hunar ta'limi yo'nalishlari tuzilishi va ularning sifatini iqtisodiy talablarga muvofiqlashtirish tubdan qayta ko'rib chiqilishi kerak (Middleton, 1993)¹. Kasb tanlash - dunyoning boshqa mavjudotlari bilan solishtirganda odamlarning ulardan ustun tomoni sifatida ta'kidlangan. Shu bilan birga, noto'g'ri tanlov keyingi hayotdagi halokatli oqibatlariga sabab bo'lishi mumkin (Dang, 2002)². Ishchilarning qobiliyati va malakasiga to'g'ri kelmaydigan kasb tanlash uning samarasiz, demotivatsiya, zerikarli va kam daromadli bo'lishiga olib keladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Muayyan shaxsning ma'lum bir kasb uchun muvofiqligini ushbu fazilatlarga qarab aniqlash mumkin. Biroq, kasbiy muvofiqlik tug'ma emas, balki eng avvalo shogirdlik va ish jarayonida shakllanadi, tarbiyalanadi va rivojlanadi (Dang, 2002)³. Maxsus kasb tanlashda uchta tamoyilni taklif qilish mumkin (Dang, 2007).

Birinchidan, keyingi martabaga ko'tarilishiga yordam bermaydigan va o'quvchining qiziqishini jalb qilmaydigan kasbni tanlamaslik kerak.

Ikkinchidan, o'quvchilar o'ziga xos psixologik, fiziologik va ijtimoiy holatiga mos keladigan kasbni tanlashi kerak.

Nihoyat, tanlangan kasb mahalliy va milliy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish rejalariga mos kelishi kerak. Karyera maslahatini psixologik-pedagogik-tibbiy tizim sifatida tushunish mumkin, ya'ni talabalar va xodimlarning o'z-o'zini qobiliyatlarini aniqlash va har tomonlama baholash bo'yicha chora-tadbirlar o'tkazish va talabalarga kasb tanlashda ilmiy yordam berish maqsadida tashkil etiladi. (Dang, 2002; Dang, 2010).

Ishga qabul qilish bo'yicha maslahat natijalari talabalar va xodimlarga qaysi kasb ularning intilishlariga, o'z-o'zini qobiliyatlariga va mehnat bozori talablariga mos kelishi haqida takliflar berishni anglatadi.

Kasb tanlash, talabalar va xodimlarning kasbga intilishlarining muayyan hududlarga muvofiqligi sifatida aniqlanadi. Ilgari kasb maslahati va kasb tanlash bir-biridan farqlangan. Kasb tanlashda, odamlar martaba yoki ish uchun maxsus o'qitishga tanlangan. Qaysiki, ishchi kuchi talab qilingan holatlarda. Ixtisoslashgan xodimlar ro'yxatga olish paytida savollarga javob berishlari kerak: nomzod o'zi yoqtirgan kasbga mos keladimi? Shu bilan birga, kasb bo'yicha maslahat tegishli

¹ Middleton, J. (1993). Skills for Productivity: Vocational Education and Training in Developing Countries. Oxford University Press, 200 Madison Avenue, New York, NY 10016.

² Dang, D. A. (2002). New perspective on vocational education, Education magazine (38), p.36-37.

³ Dang, D. A. (2002). New perspective on vocational education, Education magazine (38), p.36-37.

kasbga tavsiya qilish uchun nomzodning psixologik xususiyatlarini o'rganishni o'z ichiga oladi. Nihoyat, kasbga moslashish o'quvchilarni bosqichma-bosqich kasbga jalb qilish jarayonini anglatadi. Bu ko'pincha quyidagicha shakllanish va rivojlanishning 5 bosqichidan o'tadi (Koen va boshqalar, 2012)⁴.

birinchi bosqichda o'quvchi yangi muhit - kasb-hunar maktabi bilan tanishadi. Bu bosqich o'rta maktab o'quvchilarini shogirdga aylantirish davrini belgilaydi. Ikkinchi bosqich maktabda o'qish, ixtisoslashtirilgan fanlarni o'rganish va kasb-hunar ta'limi muassasalarida ishlab chiqarish amaliyotlarini o'rganish tufayli kasbni egallashni o'z ichiga oladi. Bu uzoq muddatli va hal qiluvchi davr, chunki u chuqur kareraning bir qismi sifatida o'quvchilarning yutuqlari yoki muvaffaqiyatsizliklariga katta ta'sir ko'rsatadi (Zacher, 2014)⁵.

Agar ushbu bosqich muvaffaqiyatli bo'lsa, o'quvchilar kasbni chuqurroq o'rganishga intiladi. Biroq, agar bu bosqich muvaffaqiyatsiz yoki samarasiz bo'lsa, o'quvchilar hafsalasi pir bo'ladi yoki hatto o'z karerasidan voz kechadi.

Uchinchi bosqich kasb-hunar o'quvchilarini ishchiga aylantirish davrida o'quvchilar ko'pincha fabrika, korxonalar, mehnat bozoriga qo'yib yuboriladi. Bu bosqich talabalarning korxonalar yoki fabrikalarda stajyor sifatida ishlash davridan boshlanadi.

XULOSA

O'zbekistonda kasbiy ta'lim katta qiziqish uyg'otib kelmoqda. Biroq, mansabga yo'naltirish xizmati va ta'lim oqimiga investitsiyalar hali ham cheklangan, ammo kasbga yo'naltirish va oqim uchun ehtiyoj tobora dolzarb masalaga aylanmoqda. Kasbga yo'naltirish jamoat hissasini talab qilsa-da, kasb-hunar ta'limi muassasalarida keyingi martabani tanlashga yo'naltirish va oqim inson resurslariga bo'lgan ehtiyojni qondirish uchun zarurdir. Oldingi muhokamamizga asoslanib, biz O'zbekiston kasb-hunar ta'limi muassasalarida kasbga yo'naltirish va oqim haqida bir nechta tushunchalar taklif qilamiz. Kasb-hunar ta'limi muassasalarida kasb-hunarga yo'naltirish va oqimni amalga oshirish ilmiy asoslari. Bundan tashqari, mansab xodimlari moslashuvchan tarzda tegishli choralarni ko'rishlari kerak va mansab yo'nalishida o'z rollari, funktsiyalari va vazifalarini o'zlashtirishi lozim.

⁴ Koen, J., Klehe, U. C., & Van Vianen, A. E. (2012). Training career adaptability to facilitate a successful school-to-work transition. *Journal of Vocational Behaviour*, 81(3), 395-408.

⁵ Zacher, H. (2014). Career adaptability predicts subjective career success above and beyond personality traits and core self-evaluations. *Journal of Vocational Behaviour*, 84(1), 21-30.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Middleton, J. (1993). Skills for Productivity: Vocational Education and Training in Developing Countries. Oxford University Press, 200 Madison Avenue, New York, NY 10016.
2. Dang, D. A. (2002). New perspective on vocational education, Education magazine (38), p.36-37.
3. Koen, J., Klehe, U. C., & Van Vianen, A. E. (2012). Training career adaptability to facilitate a successful school-to-work transition. Journal of Vocational Behaviour, 81(3), 395-408.
4. Zacher, H. (2014). Career adaptability predicts subjective career success above and beyond personality traits and core self-evaluations. Journal of Vocational Behaviour, 84(1), 21-30.